

The Asymmetry of Masculine and Feminine Similes in Contemporary Persian and Arabic Stories (With Emphasis on the Books of Mastoor, Pirzad, Al-Raheb, and Beytar)

Wiam AlAli¹ | Maryam Jalali^{2*} | Ghodratollah Taheri³

1. Ph.D. Candidate of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: w-alali@sbu.ac.ir
2. Corresponding Author, Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: Ma-jalali@sbu.ac.ir
3. Associate Professor of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. E-mail: gh-taheri@sbu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 15 April 2024
Received in revised form:
25 April 2025
Accepted: 29 April 2025

Keywords:
Feminism,
Persian and Arabic,
Fiction,
Gender,
Similes.

ABSTRACT

Since the inception of feminism, particularly within its linguistic branch, the intrinsic nature of language and its relationship with the world, as well as the discourse surrounding patriarchy, have been emphasized. One proposed solution to the marginalization of women is to move away from masculine language and to establish a feminine style and linguistic framework. Feminist critics have introduced the concept of a "feminine language distinct from "masculine language," aiming to explore and illustrate these differences. This study aims to evaluate the validity of this claim by examining the similes constructed by male and female writers in Persian and Arabic narratives, with particular attention to the influence of gender. To achieve this, one prominent Iranian male writer, one Iranian female writer, one Syrian male writer, and one Syrian female writer were selected, each contributing a literary work. This study aims to evaluate the validity of the claim concerning the construction of similes by male and female authors in Persian and Arabic literature, with particular emphasis on the factor of "gender." The similes created in these works were analyzed using a descriptive-analytical approach, concentrating on gendered language, as well as the convergence and divergence related to the author's gender. The findings indicate that gender-specific similes are particularly prevalent in the works of three authors: Mostoor, Pirzad, and Baytar. Convergent similes—those that align with the author's gender—are found in the writings of Mostoor and Pirzad. Conversely, Al-Raheb (to some extent) and Baytar demonstrate differing uses of similes employed by male characters, suggesting a departure from their own gendered linguistic patterns. The study reveals significant gender-based differences in the use of similes among the three authors. Mostoor and Pirzad's similes reflect their gender identities, while Al-Raheb and Baytar often diverge from their own gender perspectives. Overall, Mostoor and Pirzad's works demonstrate a strong influence of the authors' genders, whereas Baytar employs a more balanced and distinctive use of similes.

Cite this article: Jalali, M., Taheri, GH., AlAli, W. (2025). The Asymmetry of Masculine and Feminine Similes in Contemporary Persian and Arabic Stories (With Emphasis on the Books of Mastoor, Pirzad, Al-Raheb, and Beytar). *Research in Comparative Literature*, 15 (2), 1-23.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/jccl.2025.10495.2605

Extended Abstract

Introduction:

Since the inception of feminism, particularly within its linguistic branch, emphasis has been placed on the inherent nature of language and its relationship with patriarchal discourse. One proposed solution to the marginalization of women is to distance themselves from masculine language and establish a distinct female style and language. Feminist critics have proposed the concept of a distinct female language in contrast to male language, aiming to identify and illustrate these differences. Certain words and expressions within the specific literary contexts of femininity and masculinity carry connotations and characteristics that, when used among women or men, reinforce patterns and stereotypes. These can be understood as manifestations of gender bias. In fact, the writer's mindset is inherently predisposed to use such terms and phrases; this phenomenon resembles speech acts grounded in kindness, forgiveness, hope, vitality, spiritual sensitivity, and love found in feminine literature. Certain scholars, in their interpretations, equate "feminine" with natural women and "masculine" with natural men. In this context, gender bias is perceived as a natural and intrinsic outcome of language that is specific to women or men. These usages naturally emerge within texts, and it appears that male and female writers consciously select them; however, their application is inherent and essential to their identity. Therefore, such language can be classified as gender-biased. This research raises two important questions: First, how have the lived and cultural experiences of Arab and Persian-speaking women and men writers influenced the creation and use of similes in their narratives? The second question is: What are the similarities and differences between the female and male similes used by Arab and Persian-speaking writers in the selected books? The statistical population of this study consists of contemporary Persian and Syrian stories written by Zoya Pirzad and Mostafa Mastoor (Persian), as well as Hani Al-Raheb and Haifa Beytar (Syrian). In examining the linguistic disparities in the works of male and female writers, little attention has been paid to rhetorical devices. Specifically, no research has been conducted comparing Persian and Arabic stories regarding the methods, levels, and qualities of simile usage.

Method:

This study aims to assess the validity of the claim regarding the construction of similes by male and female authors in Persian and Arabic literature, with particular attention to the factor of "gender." The constructed similes in these authors' works were analyzed descriptively and analytically, focusing on gendered expressions, convergence, and divergence concerning the author's gender. So this scholarly work offers a profound examination of the Similes present in the literary works of both female and male writers. The central premise of this research is to assess the validity of the constructed Similes within stories, considering the gendered assumptions of their authors, and to do so in both Persian and Arabic. To achieve this objective, one representative work has been selected from each of four prominent authors—two Iranian male and female writers, and two Syrian male and female writers. In this method, the study endeavors to open a new window into contemporary literary discourse, offering a deeper

understanding of how gender influences the structure and language of storytelling. Essentially, this research constitutes a comparative study investigating the impact of gender on the use of Similes in modern Persian and Arabic narratives.

Results and Discussion:

The findings indicate that gendered similes are prominently featured in the works of three authors: Mostafa Mastoor, Zoya Pirzad, and Haifa Baytar. Notably, regardless of the gender of the fictional characters, a convergence in similes corresponding to the authors' genders is evident in the works of Mastoor and Pirzad. Conversely, Al-Raheb and Beytar demonstrate a divergent approach in their use of similes expressed by male characters, distancing themselves from their own gender identities. The current research explores the significant differences in the construction and use of similes in the works of male and female authors. Mostafa Mastoor is particularly influenced by his gender in the creation and application of similes. Even when he crafts similes through the voices of female characters, he struggles to separate himself from his male identity. In contrast, Al-Raheb, an Arab author, effectively distances himself from his gender when creating similes through female voices, skillfully portraying them through appropriate characterization. Although Zoya Pirzad, as a female author, demonstrates some divergence in her use of similes compared to male characters, she cannot entirely distance herself from her gender's influence. All of her similes reflect a convergence with her identity, which leads to weaknesses in the portrayal of male characters. Conversely, Haifa Baytar seems to achieve a greater balance in her use of metaphors, as her expressions align effectively with the narratives of male characters while also embodying distinctive traits of female language when expressed by female characters. This study demonstrates that gender significantly influences the types and ways in which writers employ similes in their works, although some writers are more adept at balancing these influences.

Conclusion:

This study endeavors to examine the significant distinctions in the construction and application of similes within the works of two authors—one male and one female. Mustafa Mostoor is evidently influenced by his gender in the employment and shaping of similes; even when he crafts comparisons through the voices of female characters in his narratives, he remains unable to detach himself from his masculine perspective. Conversely, Al-Raheb, an Arab-speaking writer, distinctly distances himself from his gender when creating similes from female voices, effectively employing these comparisons to develop well-rounded female characters. However, when utilizing male voices for similes, he exhibits a certain divergence. Zoya Pirzad, as a female author, despite her efforts to transcend her gender, has not succeeded entirely in doing so. All her similes tend to converge with her identity as a woman, which results in a weakness in the masculine depth of her character portrayals. In contrast, Bitar appears to achieve a greater balance in the use of similes; her expressions from male characters harmonize well with their narrative roles, while when these comparisons originate from female voices, they embody distinctive feminine linguistic features.

ناهمرتازی تشبیهات در داستان‌های معاصر فارسی و عربی (با تأکید بر آثار مستور، پیرزاد، الراهب و بیطار)

وئام العلی^۱ | مریم جلالی^{۲*} | قدرت الله طاهری^۳

۱. دانشجوی دکترا، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه: W-alali@sbu.ac.ir
۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه: Ma_jalali@sbu.ac.ir
۳. دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه: gh_taheri@sbu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

از آغاز شکل‌گیری فمینیسم، به ویژه در شاخه زبان‌شناسی آن بر ماهیت ذاتی «زبان» و نسبت آن با جهان و گفتمان «مردسالارانه» تأکید می‌شود و یکی از راه‌های برون رفت از معضل در حاشیه بودن زنان را، فاصله گرفتن از زبان مردانه و پایه‌ریزی سبک و زبان زنانه می‌دانند. منتقدان فمینیست، ایده تفاوت زبان زنانه از زبان مردانه را مطرح کرده‌اند. در این نوشتار، صحت و سقم این ادعا، با هدف سنجش تشبیهات نویسندگان زن و مرد در دو زبان فارسی و عربی (در داستان‌ها) با توجه به عامل «جنسیت» بررسی شده است. به این منظور، از چهار نویسنده مشهور مرد و زن ایرانی و سوری آثاری انتخاب شده و تشبیهات آن به روش توصیفی تحلیلی از منظر همگرایی و واگرایی در تناسب با جنسیت نویسنده بررسی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد تشبیهات جنسیت زده در آثار مستور، پیرزاد و بیطار پرکاربرد است؛ به علاوه، تشبیهات همگرا با جنسیت نویسنده، در آثار مستور و پیرزاد دیده می‌شود. در مقابل، الراهب و بیطار در کاربرد تشبیهاتی که از زبان شخصیت مرد در داستان بیان می‌شود، کنشی واگرایانه داشته و از جنسیت خود فاصله گرفت ه‌اند. در مجموع در صورتی که نام پیرزاد و مستور از کتابشان حذف شود، مخاطب می‌تواند با تمرکز بر ساخت و کاربرد تشبیهات، جنسیت نویسندگان را حدس بزند.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۲۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۲/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۹

واژه‌های کلیدی:

فمینیسم،

داستان،

فارسی و عربی،

جنسیت،

تشبیهات.

استناد: العلی، وئام؛ جلالی، مریم؛ و طاهری، قدرت الله (۱۴۰۴). ناهمرتازی تشبیهات در داستان‌های معاصر فارسی و عربی (با تأکید بر آثار مستور، پیرزاد، الراهب و بیطار). *کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی*، ۱۵ (۲)، ۱-۲۳.

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/jcccl.2025.10495.2605

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

جنبش فمینیسم،^۱ اگرچه در ساحت سیاسی و اجتماعی برای احقاق حقوق زنان و کسب برابری‌های آموزشی، قانونی، اقتصادی و اجتماعی از اوایل قرن بیستم به وجود آمد، ولی در دهه‌های پایانی این قرن به حوزه «زبان» و «ادبیات» نیز به صورت گسترده کشیده شد. به گونه‌ای که ادعای «مردانه بودن زبان» مطرح گردید؛ زبانی که به دلیل همین ویژگی، زنان را در طول تاریخ از فرهنگ و تولیدات فرهنگی دور و به نوعی آنها را به حاشیه رانده است. لذا پیشنهادی که طرفداران جنبش زنان مطرح کردند، طرح زبان زنانه بود به طوری که زنان با فاصله گرفتن از هنجارهای زبان مردانه بتوانند زبان و سبک بیانی مخصوص به خود را داشته باشند. برای دستیابی به این هدف و با توجه به اهمیتی که مطالعات فمینیستی پیدا کرده بود، بررسی زبان از منظر «جنسیت» مورد توجه زبان‌شناسان اجتماعی مانند سایپر، لیکاف^۲، لباو^۳، هولمز^۴، و میلز^۵ قرار گرفت و گونه‌های گفتاری و نوشتاری زنان و مردان در بررسی‌های تطبیقی، از حیث مفردات (واژگان)، ترکیبات و تعابیر، نحو و ساختار کلامی مورد تحلیل قرار گرفتند.

در تحقیقات زبان‌شناسی^۶ فمینیستی عموماً بر سه لایه واژگانی، نحوی و گفتمانی از منظر سبک شناسی توجه می‌شود. (ر.ک: روان‌شاد، افضل، ۱۴۰۱: ۱۱۳). محمود فتوحی نیز پیشنهاد می‌کند علاوه بر این سه لایه، باید لایه بلاغی را نیز در بررسی تفاوت سبک زبانی زنانه و مردانه مورد توجه قرار داد (ر.ک: فتوحی، ۱۴۰۰: ۴۰۸) با توجه به این پیشنهاد گمان می‌رود تشبیهات، استعارات، نمادها، کنایاتی که در نوشتارهای زنانه بر ساخته می‌شود، با نمونه‌های بلاغی که در نوشتارهای مردانه آفریده می‌شوند، متفاوت باشد، به عبارت دیگر، عامل جنسیت نویسنده در ماهیت دستگاه بلاغی متنی که نویسنده می‌آفریند، مؤثر است. بنابراین، تمایزات جنسیتی نه تنها بر زندگی و حتی عملکرد زنان در همه زمینه‌ها تأثیرگذار است، بلکه ادبیات را که دو جنس زن و مرد می‌آفرینند، تحت الشعاع قرار می‌دهد. (ر.ک: هادی پور و بهرامی نظرآبادی، ۱۳۹۶: ۵۹۳).

1. Feminism

2. Lakoff

3. Labov

4. Holmes

5. Miles

6. Linguistic research

۲-۱. ضرورت، اهمیت و هدف

از آنجا که در حوزه تأثیر جنسیت در کاربرد تشبیهات، پژوهش‌های اندکی انجام شده است و ما در قسمت بعدی و مرور پیشینه به آنها اشاره خواهیم کرد، تحقق حاضر با پذیرش فرض تفاوت بین نوشتار زنان و مردان نویسنده در کاربرد عنصر بلاغی تشبیه، انجام گرفته است؛ بدین معنا که این تفاوت‌ها از تجربه‌های متفاوت زیسته و فرهنگی آنان ناشی شده و جنسیت نویسندگان در نحوه ساخت تشبیهات آنان، تأثیری معنادار گذاشته است.

۳-۱. پرسش‌های پژوهش

– چگونه تجربه‌های زیسته و فرهنگی زنان و مردان نویسنده عرب و فارسی‌زبان در ساختن و کاربرد تشبیهات در متن داستان‌هایشان اثر گذاشته است؟
– تشبیهات زنانه و مردانه نویسندگان عرب و فارس‌زبان با توجه به کتاب‌های منتخب چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با هم دارند؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

«بررسی تأثیر جنسیت در به کارگیری تشبیه در آثار فریبا وفی» به قلم شادی احمدی و نسرين علی‌اکبری (۱۳۹۶)؛ نویسندگان به بررسی تأثیر جنسیت بر زبان فریبا وفی در به کارگیری تشبیه پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که جنسیت نقشی مؤثر در انتخاب و استفاده از تشبیهات در آثار این نویسنده ایفا می‌کند و تشبیهات به کاررفته در این داستان نشان‌دهنده احساسات عمیق و تجربیات زنان است. «بررسی تأثیر جنسیت بر کاربرد تشبیه و استعاره در شعر زنان شاعر معاصر» به قلم مسعود روحانی و سروناز ملک (۱۳۹۲)؛ به تحلیل نقش جنسیت در شکل‌دهی زبان شعری زنان پرداخته است. نویسندگان با مطالعه آثار شاعران زن معاصر، به این نتیجه رسیده‌اند که تشبیه و استعاره‌های به کاررفته در اشعار زنان نه تنها بازتاب‌دهنده تجربیات زیستی و فرهنگی خاص زنان است، بلکه از زبان و دیدگاه جنسیتی آنها نیز تأثیر می‌پذیرد.

«تحلیل و بررسی تشبیهات زنانه در شش رمان معاصر ایران» به قلم منوچهر شکری و مرضیه شیروانی (۱۳۹۴)؛ به بررسی تشبیهات مورد استفاده در رمان‌های نویسندگان زن ایرانی می‌پردازد. نویسندگان تلاش کرده‌اند تا نقش جنسیت در انتخاب و کاربرد تشبیهات را تحلیل کنند و نشان دهند که این تشبیهات چگونه بیانگر دیدگاه‌ها، احساسات، و تجربه‌های خاص زنان در جامعه معاصر ایران هستند. نتایج پژوهش نشان داده است که نویسندگان زن از تشبیهات به عنوان ابزاری برای بیان مسائل

جنسیتی و بازتاب هویت زنانه استفاده کرده‌اند. با وجود این، در بررسی ناهم‌ترازی‌های زبانی در آثار مردان و زنان نویسنده به ندرت به صنایع بلاغی اهمیت داده شده‌است و به ویژه در مقایسه داستان‌های فارسی و عربی از نظر شیوه و سطح و کیفیت کاربرد «تشبیه»، هنوز تحقیقی انجام نگرفته است.

۵-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

انگاره اصلی این تحقیق، سنجش صحت و سقم تشبیهات بر ساخته در داستان‌هاست که با توجه به پیش‌فرض‌های جنسیتی نویسندگان، به دو زبان فارسی و عربی صورت می‌پذیرد. برای دستیابی به این هدف، از میان آثار چهار نویسنده برجسته، شامل دو نویسنده مرد و زن ایرانی و دو نویسنده مرد و زن سوری، از هر گروه، یک اثر انتخاب شده است. این تشبیهات، به روشی توصیفی و تحلیلی از منظر جنسیت زدگی، همگرایی و واگرایی، مورد بررسی قرار گرفته‌اند تا تناسب آن‌ها با جنسیت نویسنده مشخص گردد. در واقع نوشتار حاضر پژوهشی در تأثیر جنسیت بر کاربرد تشبیهات در داستان‌های معاصر فارسی و عربی به صورت مطالعه تطبیقی است. جامعه آماری این تحقیق، داستان‌های معاصر فارسی و سوری: طعم گس خرما (زویا پیرزاد)، استخوان خوکی و دست‌های جدا می، حکایت عشقی بی‌قاف بی‌شین بی‌نقطه (مصطفی مستور)، خضره کالعلقم (هانی الراهب)، موت البجعة (هیفاء بیطار) است.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

پیش از دهه ۱۹۶۰، مفهوم جنسیت در اشاره به فهم خاص لغات یا واژه‌هایی چون زنانگی و مردانگی و واژه‌هایی ناظر بر خودپنداره زنانه و مردانه به کار می‌رفت. در طول این دهه معنای جنسیت گسترش یافت تا جایی که این مفهوم نه تنها اصطلاحات، بلکه رفتارهای خاص زنان یا مردان را نیز در بر گرفت (ر.ک: کدخدایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۵). «دستاوردهای چنین نگاهی گستره مطالعات تمایزات جنسیتی

را حتی فراتر از ادبیات برد.» (Holder et al., 2015: 166)

لیکاف تفاوت‌های زبانی مردان و زنان را در سه سطح واژگانی، آوایی و نحوی بررسی کرده‌است. از نظر لیکاف برخی واژه‌ها مختص زنان هستند که غالباً در گروه واژگانی آشپزی، مد، دکوراسیون و رنگ‌واژه‌ها، قرار می‌گیرند. (ر.ک: لیکاف، ۱۳۸۱: ۱۴۰) از زاویه دستور زبان نیز زنان از قیدها و صفات مبهم، الفاظ تردید‌آمیز، بیش از مردان استفاده می‌کنند. در این میان اجتناب از کلمات خصمانه و کاربرد عباراتی که بار عاطفی دارند در کلام زنانه مشهود است. به علاوه، زنان از الگوهای آوایی و لحنی خاصی برای بیان جملات استفاده می‌کنند، برای مثال آنها از الگوهای پرسشی استفاده می‌کنند.

لیکاف در کتاب قدرت گفت‌وگو (۱۹۹۰) چهارده مشخصه را برای توصیف گفتار زنانه برشمرده است که برخی از آنها قابل تطبیق در حوزه نثر داستانی است (ر.ک: نصیر محله و انصاری، ۱۳۹۷: ۶۰).

چنانکه می‌دانیم، «تشبیه» یکی از هنر‌سازهای ادبی است که زبان را از سطح زبان ارجاعی^۱ به سمت زبان ادبی^۲ حرکت می‌دهد. (et al Clouse, 2013: 90). هر تشبیهی بر چهار رکن اصلی (مشبه، مشبه‌به، ادات و وجه شبه) استوار است. «در کاربرد تشبیه اغلب از وجوه مشترکی استفاده می‌شود که لزوماً با شکل واقعی در مشبه، برابر نیست» (Black, 1997: 25) نظر به اینکه عامل جنسیتی می‌تواند در کاربرد تشبیهات یک نویسنده نمود داشته باشد، برخی از تشبیهات جنسیت‌زده می‌شوند و برچسب‌های زنانه یا مردانه به خود می‌گیرند. تشبیهاتی متون داستانی بسته به سازنده آن (زن یا مرد)، به دو نوع تقسیم می‌شوند: نویسنده/راوی که خود تشبیه را می‌سازد. نویسنده/راوی که از زبان شخصیت‌های داستانی تشبیه ساخته شده را بیان می‌کند.

برخی از صاحب نظران در تفسیرشان «زنانه» را با زنان طبیعی و «مردانه» را با مردان طبیعی همانندسازی کرده‌اند. (ر.ک: تانک، ۱۳۸۷: ۳۶۴) در اینجا جنسیت‌زدگی به طور طبیعی و ذاتی برخاسته از زبان خاص زنانه یا زبان خاص مردانه است. به همین روی، بسیاری از پژوهشگران دریافته‌اند «تشبیهات بانوان غالباً توصیفی و ملایم هستند، ولی مردان از واژه‌های جدی‌تر و ستر در تشبیه استفاده می‌کنند» (Ervan, 2017: 83) این کاربردها به طور طبیعی در متون اجرا شده است و گویی مردان و زنان نویسنده، آگاهانه این تشبیهات را انتخاب نکرده‌اند و برایشان این کاربرد وجه وجودی و ذاتی دارد، لذا در مقوله جنسیت‌زدگی قرار می‌گیرد. در ادامه تشبیهات زنان و مردان نویسنده از منظر کاربرد واژگان جنسیت‌زده و همگرایی و واگرایی در تراز با جنسیت نویسنده هر یک از داستان‌های منتخب بررسی و تحلیل می‌شود.

۲-۱. معرفی نویسندگان و آثار داستانی

مصطفی مستور (۱۳۴۳) یکی از داستان‌نویسان جوان ولی صاحب‌سبک ایرانی است که آثار داستانی خود را به شکل داستان کوتاه، بلند و رمان تحت تأثیر رئالیسم اجتماعی معناگرا منتشر می‌کند. بسیاری از آثار به مورد توجه خوانندگان ایرانی و منتقدان حرفه‌ای قرار گرفته و تعدادی از آنها مانند *روی ماه خلد*، *رو خلد* و *را بیوس* به زبان‌های دیگر ترجمه شده است. در کارنامه ادبی او آثاری مانند: *روی ماه خلد*، *رو*

بیوس (۱۳۷۹)، من گنجشک نیستم (۱۳۸۸)، بهترین شکل ممکن (۱۴۰۰)، استخوان خوک و دست‌های جلد/می (۱۳۸۳)، حکایت عشقی بی‌قاف بی‌شین بی‌نقطه (۱۳۹۵) دیده می‌شود.

هانی الراهب (۱۹۳۹-۲۰۰۰) نویسنده و مترجم مشهور سوری که در ادبیات انگلیسی و در دانشگاه‌های آمریکا تحصیل کرده بود. او با دو رمان *الوباء* و *الف لیل و لیلان* در جهان عرب به شهرت رسید و *الوباء* وی یکی از صد رمان برتر در زبان عربی قلمداد گشت. غیر از *الوباء* (۱۳۸۷) آثاری مانند *خضرء کالمستقعات* (۱۳۷۰)، *شرح فی تاریخ طویل* (۱۳۵۷)، *التلال* (۱۳۶۷)، *المهزمون* (۱۳۳۹)، *خضرء کالعالم* (۱۳۷۸) در کارنامه ادبی او قابل مشاهده است.

هیفاء بیطار (۱۹۶۰) داستان و رمان‌نویس پرکار سوری است که در شهر لاذقیه متولد شده و در رشته چشم‌پزشکی تحصیل کرده است. او علاوه بر داستان‌نویسی، در حوزه نقد ادبی و اجتماعی نیز صاحب‌قلم است. معروف‌ترین آثار داستانی او عبارتند از: *ضجیح الجسد* (۱۳۷۱)، *یومیات مطلقه* (۱۳۷۲)، *فضاء کالفقص* (۱۳۷۳)، *نسر بجناح واحد* (۱۳۷۶)، *الساقطه* (۱۳۷۸)، *موت البجعه* (۱۳۷۶).

زویا پیرزاد (۱۳۳۱) از نویسندگان زن موفق دو ده اخیر ایران است. او نیز با رویکردی واقع‌گرایانه، مسائل و بحران‌های خانوادگی و اجتماعی ایران را با تمرکز بر زنان و سرنوشت آنان در قالب داستان کوتاه و رمان بازگویی می‌کند. بدون تردید، زویا پیرزاد یکی از نویسندگان پرخواننده چند دهه اخیر ایران است و رمان‌های او بارها در ایران تجدید چاپ شده است در کارنامه ادبی او: *یک روز مانده به عید پاک* (۱۳۷۷)، *طعم گس خرمالو* (۱۳۷۷)، *همه عصرها* (۱۳۷۰) که بعد تحت عنوان سه کتاب منتشر شده‌اند و دو رمان *چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم* (۱۳۸۰) و *عادت می‌کنیم* (۱۳۸۳) دیده می‌شود.

۲-۲. تشبیهات جنسیت‌زده

۲-۲-۱. تشبیهات جنسیت‌زده در آثار پیرزاد و بیطار

یکی از مواردی که می‌توان در حوزه مسائل فرهنگی زنان بررسی کرد و برخی از مولفه‌های آن با بعد روانکاوی همپوشانی دارد، بازتاب عادت‌ها و باورهای زنانه است. (ر.ک: پناهی و دیگران، ۱۴۰۳: ۳۱) پیرزاد و بیطار در ساختن تشبیهات گوناگون از تجربه‌های عینی زندگی خود استفاده کرده‌اند. هیفاء بیطار نیز علاوه بر نویسندگی، چشم‌پزشک است و زویا پیرزاد هم معلمی را در کنار نویسندگی تجربه کرده است. غالب واژگانی که این نویسندگان در بخش «مشبه‌به» به کار برده‌اند، مربوط به تجربه‌های زنانه آنان است. در سطور بعدی به نمونه‌هایی از تشبیهات تجربه‌بنیاد که ریشه در زنانگی نویسندگان دارد، اشاره می‌کنیم.

الف: تشبیهات مربوط به امور خانه‌داری:

در این تشبیهات نویسندگان از الفاظ مرتبط با آشپزخانه، ابزار خیاطی و بافندگی استفاده کرده‌اند. زویا پیرزاد در *طعم گس خرما* لفظ دسته جارو را به عنوان مشبهه به کار برده است: «باز نیم ساعت بعد عین دسته جارو می‌ریزه پایین» (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۷۷) او در این ساختار تشبیهی، موها را به دسته جارو، تشبیه کرده است. دو رکن اصلی تشبیه کاملاً زنانه است چرا که زنان با موهای بلند و دسته جارو در فضای خانه سر و کار بیشتری دارند. زویا پیرزاد حتی زمانی که عبارات را از زبان شخصیت مرد بیان می‌کند از زنانگی خود به عنوان نویسنده در کاربرد تشبیه دور نمی‌شود. برای نمونه در همین اثر او از زبان مجید (شخصیت مرد) تشبیه مختص به زنان را به کار می‌برد با توجه به اینکه گوجه‌فرنگی جزو سیفی جات در فرهنگ آشپزی است از این کلمه به عنوان مشبهه استفاده می‌کند و می‌نویسد: «چرا عین گوجه‌فرنگی سرخ شدی؟» (همان: ۴۹)

این نوع جنسیت‌زدگی تشبیه را در اثر هیفاء بيطار نویسنده داستان *موت البجعه* نیز می‌بینیم: او درباره پخت نان سنتی این گونه نوشته است: «وبدت له لحظات الحياة قصيرة عابرة، تترك أثراً طفيفاً كالأثر الذي يتركه اصبع في العجين.» (بيطار، ۱۹۹۸: ۵۴)

(ترجمه: لحظات کوتاه و گذرنده زندگی بر او نمایان گشت (این لحظات) اثر ناملموسی در زندگی او داشت، همچون اثری که انگشتانی در خمیر به جا می‌گذارند)

او لحظات زندگی را به اثر انگشتی تشبیه کرده که در خمیر نان ردی به جا گذاشته است. «العجين» (خمیر) که یکی از ملزومات آشپزی و نان‌پزی است، جزو لوازمات زندگی زنانه قرار دارد. در جایی دیگر این نویسنده از کلماتی که جزو وسایل آشپزخانه است، برای ساخت تشبیه استفاده کرده است. «و كان يتوازن حول دخله الحدود كما تتوازن معلقة معلقة في مركز ثقلها على طرف كأس.» (همان: ۱۲۱)

(ترجمه: او میان دخل و خرج محدود خود توازن برقرار می‌کرد مانند قاشقی معلّق که بر روی مرکز ثقل لیوان تعادلش را حفظ می‌کند)

در توصیف توازن با مشبهه به «معلقة» (قاشق) صورت گرفته است. تشبیهاتی که بيطار از امور مربوط به خانه‌داری ساخته بیش از زویا پیرزاد است.

ب: تشبیهات مربوط به لباس و پوشش زنانه:

در این کاربرد، یکی از ارکان تشبیه (وجه شبه) لباس است. پیرزاد برای توصیف لباس یکی از شخصیت‌ها لباس او را به جامه «سیندرلا» و نحوه پوشش او مانند کرده است. حال آنکه گوینده این

جمله، در متن داستان، شخصیت مرد است: «دختری که عین سندرلا لباس می‌پوشه» (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۵۴). کارکردهای فرهنگی و نقش اجتماعی لباس از مباحثی است که در تحلیل متن حائز اهمیت است. اشاره به تناسب اندام و لباس و برازندگی آن بر تن (ر.ک: زارعی، ۱۳۹۲: ۶۹-۷۰) نیز از این شمار است. پیرزاد با توجه به اینکه نویسنده‌ای رئالیست است و با جزئی‌نگری زنانه، داستان‌هایش را می‌نویسد، به رنگ و شکل و طرح لباس‌ها ظاهراً دقت بیشتری داشته است.

ج: تشبیهات مربوط به احساس مادری و کودک:

طبیعی است که زنان به دلیل تجربیات مادری و رابطه بیشتر با کودکان از واژگان مربوط به حاملگی و احساس مادری و تربیت کودک برای بیان و توصیف حالات ناشناخته استفاده کنند. بيطار برای تشبیه از این ویژگی ذهنی زنانه بهره برده است برای مثال: «يجب أن تعامله كابت وحيد تخشى عليه من القبله خوفاً من انتقال الجراثيم إليه» (بيطار، ۱۹۹۸: ۱۲۴)

(ترجمه: باید مانند کودک یک دانه‌ای (تک‌فرزند) که از ترس انتقال بیماری او را نمی‌بوسند، با او رفتار کند.)

«ابن وحید» اصطلاحی است که برای تک‌فرزندان به کار می‌رود. این کودکان معمولاً تحت مراقبت شدید و ویژه مادران قرار دارند. نویسنده از این اصطلاح در تشبیه برای مراقبت از پول و نقدینگی استفاده کرده است.

۲-۲-۲. تشبیهات جنسیت‌زده در آثار مستور و الراهب

مستور و الراهب مانند زنان تجربه‌های عینی خود را در داستان‌هایشان انعکاس می‌دهند. غالب واژگانی که این نویسندگان در ساختن تشبیه به کار می‌برند، نشانه‌های متفاوت‌تری نسبت به تشبیهات زنان دارد. آنان به طور قابل توجهی از واژگان مربوط به مبارزه، جنگ، دلاوری و مردانگی، امور مکانیکی و مشاغل سنگین در تشبیه استفاده کرده‌اند. مثال‌های زیر شواهدی بر این توضیح است.

الف: تشبیهات مربوط به امور نظامی و جنگی:

مستور در چهار مورد، در ساختن تشبیه، از امور مربوط به جنگ به ویژه در انتخاب مشبه به استفاده کرده است. «شده عینهو جنگ جهانی دوم» (مستور، ۱۳۸۳: ۲۴)؛ «بغض انگار گلوله‌ای جمع شده توی گلویش» (همان: ۷۹) «مرد باز کوشید و این‌بار کلمه‌ای کوتاه، انگار تیر خلاصی که از فاصله‌ای نزدیک به شقیقه‌ای شلیک شود» (همان، ۱۳۹۵: ۲۵). «شده عینهو میدون جنگ. صبح یه جنازه پیدا می‌کنیم، ظهر

یکی، شب یکی» (همان: ۳۲) در واقع عنصر تکرارشونده از منظر مفهومی در تشبیهات مصطفی مستور «سلاح، محیط و ابزار جنگی» است این تکرارها در اثر الراهب نیز دیده می‌شود.

الراهب در کتاب *خضراء کالعلقم* برای تشبیه از شمشیر، پرچم سفید، مین و اسارت استفاده کرده‌است در متن داستان، وقتی کشاورزان برای ادای احترام دست خود را به سمت افسر جنگی دراز می‌کنند، نویسنده دست را به شمشیر تشبیه می‌کند: «نظر إلى الفلاحين الذين وقفوا بمهابه و ارتباك. إلى أیدیهم التي امتدت للسلام. بعضها كان مجوفاً و بعضها استقام كالسيف» (الراهب، ۲۰۰۰: ۳۶)

(ترجمه: به کشاورزان که با ترس و پریشان‌حالی برای سلام دادن ایستاده بودند، نگاه کرد. بعضی از آنها میان تهی و بعضی دیگر مانند شمشیر صاف و مستقیم بودند)

در نمونه‌ای دیگر، الراهب نگاه تسلیم شده شخصیت زن را به پرچم سفید در منطقه جنگی تشبیه کرده‌است: «عیناها هاتان أرسلتا نظرهما کراية بیضاء ترفعا نأ ریشما یتم الانسحاب من حضرة البعبع» (همان: ۹۳)

(ترجمه: چشمانش که نگاه از آنها می‌تراوید مانند پرچم سفیدی بود که در حین عقب‌نشینی از مقابل هیولا برافراشته می‌شود)

در مثالی دیگر نویسنده مرد در توصیف رابطه سمسه (شخصیت زن) و استادش، زن را به اسیری تشبیه کرده که در بازوان او گرفتار است: «مشیت بها مرفوعة الذراعین کالأسیره» (همان: ۱۲۰)

(ترجمه: او را مانند زن اسیری که دستانش را بالا آورده باشد، همراهی کردم.)

باید توجه داشت که هانی الراهب، رابطه مرد داستان خود را با زن، در هیأت جنگ و لوازمات آن به تصویر کشیده‌است. در این توصیفات با سوژه (مرد) و ابژه (زن) سر و کار داریم؛ یکی فاعل است و دیگری مفعول، یکی کنشگر است و دیگری کنش‌پذیر. با اینکه در نمونه‌های الراهب الفاظ انفعالی مانند پرچم سفید و اسارت دیده می‌شود، نمی‌توان التفات به محتوای جنگ را در اثرش نادیده گرفت.

ب: تشبیهات مربوط به ابزار و وسایل فنی:

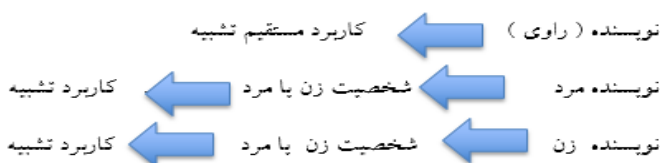
استفاده از وسایل فنی در ساخت تشبیه توسط مستور و الراهب در متون داستان‌های فارسی و عربی دیده می‌شود: «دست‌هاش را زیر میز مثل آونگی تکان داد» (مستور، ۱۳۸۳: ۵۸)؛ «زل زد به پسرش که حالا باز دست‌ها را آویزان کرده بود مثل آونگی» (همان: ۵۹)؛ «أن فمه یفلح فیهما کالبلدورز» (الراهب، ۲۰۰۰: ۳۲)

(ترجمه: دهنش {که داشت ساندویچ می‌خورد} شبیه بولدوزری بود {که زمین را شخم می‌زد}). در نمونه ای دیگر ال‌راهب نوشته است: «أحبها كما يحب الشجر التراب، مثل صبح شتوي يسرح عبر الحقول، أو جدول زيت يتدفق من معصرة زيتون» (همان: ۱۱)

(ترجمه: من او را دوست دارم چنانکه که درختان خاک را دوست دارند، مانند صبحی زمستانی که بر مزارع سرسبز بگذرد، یا نهر روغن زیتونی که از دستگاه روغنگیری جاری می‌شود). او در ساخت تشبیه از ماشین روغن‌گیری استفاده می‌کند و غذا خوردن یک فرد را به حرکت بولدوزر تشبیه کرده است.

۳-۲. همگرایی و واگرایی جنسیتی در کاربرد تشبیهات

هرگاه نویسنده حتی اگر خود روایتگر باشد، نگاه عرف و عادات تعریف شده جامعه را در ساخت تشبیه، مطابق با جنسیت خودش رعایت کند، همگرا عمل کرده است. اما در واگرایی، نویسنده از عرف کلیشه‌ای جنسیت خود، دور می‌شود و فاصله می‌گیرد. همگرایی و واگرایی از چند وجه در اثر داستانی قابل بررسی است:

شکل ۱. الگوی بررسی پرمبنای نویسنده و شخصیت

تطابق جمله‌هایی که به صورت تشبیه از زبان شخصیت‌ها بیان می‌شود با جنسیت نویسنده، زاویه ذهنی نویسنده را نشان می‌دهد. این بررسی علل کاربرد نوع تشبیهات ادبی را با توجه به جنسیت نویسنده آشکار می‌سازد. ایجاد فاصله در ساخت و کاربرد تشبیه از زاویه نویسنده بودن در برخی موارد، حرفه‌ای بودن او را در امر شخصیت‌پردازی نشان می‌دهد. بنابراین، کاربرد تشبیهات از سه وجه بررسی می‌شود. وجه اول: نویسنده زن باشد و تشبیهات از زبان شخصیت داستانی که او نیز زن است ساخته شود، وجه دوم: نویسنده زن باشد و تشبیه از زبان شخصیت مرد ساخته شود و وجه سوم: واگویی‌های خود نویسنده به عنوان راوی است که تشبیه او ارتباط مستقیم با جنسیتش دارد. دقیقاً چنین تقسیم‌بندی برای روایتگران و نویسندگان مرد نیز صادق است. در ادامه با کمک این الگو متون داستانی منتخب را بررسی می‌کنیم:

۱-۳-۲. تشبیهات همگرا در آثار زویا پیرزاد و هیفاء بیطار

الف: کاربرد تشبیه توسط شخصیت داستانی، زن:

زویا پیرزاد در *طعم گس خرمالو* از زبان سیمین سخن می‌گوید. سیمین دخترش را به کمک تشبیه این‌گونه معرفی می‌کند: «دخترم به من و خواهرم رفته. عین کف دست صافه». (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۵۷) سیمین، در این تشبیه خود و خواهرش را در اولویت قرار می‌دهد؛ یعنی در مرحله اول دختر مشبه است و مادر و خاله، مشبه‌به هستند و در مرحله دوم دختر را با وجه شبه «سادگی» به کف دست تشبیه می‌کند. زنان غالباً به شباهت و تفاوت‌های افراد با یکدیگر دقت بیشتری دارند که ریشه در معنابرداری یا پاریدولیا^۱ دارد. «بر اساس تحقیقات الکتروفیزیولوژی، زنان در مقایسه با مردان، تمایل بیشتری به چهره‌خوانی و شباهت‌یابی دارند.» (پروربو و دیگران، ۲۰۰۸: ۵۶) در جایی دیگر پیرزاد از زبان خانم صمدانی می‌گوید: «خونه را مثل دسته گل نگه نمی‌دارم؟» (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۷۱). مشبه در این نمونه «خانه» است. مرتب بودن منزل جزو دغدغه‌های زنانه است. ممکن است مردان نیز لفظ خانه را به کار ببرند اما حساسیت بر نظافت یا مرتب بودن آن در فرهنگ ذهنی زنان قرار دارد. به علاوه آن را به زیبایی دسته-گل تشبیه کرده‌است. «توجه به ظرافت چینش گل در دایره رفتاری زنان قرار دارد» (Haviland-Jones, et al, 2005: 125). چنین توجهی را مجدداً در جمله یکی از شخصیت‌های زن می‌بینیم: «خانم پیازچه‌های سبد سبزی خوردن را نشان شازده داد و گفت: عین غنچه‌های نسترن باغچه‌مان» (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۱۵۵).

بیطار در تشبیهاتش زمانی که از زبان شخصیت‌های زن داستان سخن می‌گوید «مشبه‌به»های سگ، زنبور، عسل و کودک را به کار می‌برد. زنی که کارمند است در توصیف وضعیت دختری که از خیابان او را پیدا کرده، می‌گوید که دختر قبلاً مانند سگ‌ها در خیابان آواره بوده‌است: «ألا يكفي أتنا آويناها، نطعمها و نلبسها بعد أن كانت مشردة كالكلاب» (بیطار، ۱۹۹۸: ۳۴)

(ترجمه: او مانند سگ ولگردی در خیابان بود که ما به او پناه دادیم به او غذا و لباس پوشانیدیم)

پزشکی که زن است درباره کار کردن افراد می‌گوید: «أربعة يداومون صباحاً، و أربعة بعد الظهر حتى ساعة متأخرة من الليل، يعملون كالنحل» (همان: ۱۳۳)

(ترجمه: چهار نفر از آنها صبح و چهار نفر بعد از ظهر تا پاسی از شب مانند زنبور عسل کار می‌کنند.)

در این دو نمونه مشبه‌به‌ها، حیواناتی هستند که اهلی‌اند و در دایره زندگی انسان‌ها قرار دارند. سگ حتی اگر ولگرد باشد یک حیوان اهلی است و زنبور عسل جزو حشرات همزیست انسان است. کیتلن نوشته در تحقیقات نحوه کاربرد استعاره و تشبیهات از زبان زنان، مشخص گردیده که زنان غالباً از لفظ حیوانات اهلی و دست‌آموز استفاده می‌کنند. (Caitlin, 1999: 17) بیطار در ساخت تشبیه از لفظ «کودک» که از زبان شخصیت زن داستان بیان می‌شود، استفاده کرده است: «أشمتز من منظر رجل عرفته قویاً و جباراً صار یبکی کطفل». (بیطار، ۱۹۹۸: ۱۵)

(ترجمه: بدم می‌آید از چهره مردی که قوی می‌پنداشتم و حالا مثل یک بچه گریه می‌کند).
واژه «طفل» در جایی دیگر نیز در این داستان به عنوان مشبه‌به آمده است در جمله «لکنه بعد أن هدأ کطفل یحمل لعبته قال بسیطة الآن أشتري غیرها» (همان: ۱۳۶)
(ترجمه: مانند کودکی که عروسکش را در آغوش گرفته بود، آرام شد)

پزشکی که خود زن است این جمله را درباره شخصیت العتم زمانی که او دستگاه تایپش را از عصبانیت می‌شکند و بعد آرام می‌گیرد، آورده است. در اینجا کودک از ملزومات زندگی زنانه است و به عنوان یک بن‌مایه تکراری در ساخت تشبیه آمده است. گاه این ماجرا وجه دیگری پیدا می‌کند. نویسنده زن است و شخصیت داستانی مرد است. در چنین شرایطی اگر نویسنده نتواند از زنانگی خود دور شود و جمله‌ها را با ادبیات زنانه بیان کند به نوعی رفتار همگرا با خود دارد و این عملکرد، ضعف او را در شخصیت‌پردازی نشان می‌دهد.

ب: کاربرد تشبیه توسط شخصیت داستانی مرد:

در تشبیهاتی که از زبان شخصیت مرد در کتاب طعم گس خرما^۱ به کار رفته، «مشبه‌به»‌هایی نظیر سقر استفاده شده است. زمانی که علی (شخصیت داستان) با نامزدش جر و بحث می‌کند، نامزدش را به سقر یا آدامس چسبان تشبیه می‌کند و می‌گوید: «کی بود عین سقر چسبید ته کفش که نامزد کنیم؟» (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۲۸) هیفاء بیطار، شبیه زویا پیرزاد عمل نمی‌کند. تشبیهاتی که او از زبان مردان می‌آورد با ذهنیت زنانه‌اش فاصله دارد و نشان می‌دهد که او تحت تأثیر ناخودآگاه جنسیتی خود قرار نگرفته و در شخصیت‌پردازی مردانه، موفق عمل کرده است. این مسئله در واگرایی جنسیتی، با جزئیات بیشتری بیان شده است.

ج: کاربرد تشبیه مستقیم توسط نویسنده یا راوی:

تشبیهاتی که در طعم گس خرمالو از زبان خود نویسنده در متن آمده با توجه به سازه‌های واژگانی و کاربردهای اصطلاحی، شامل «خانواده، آینه، توصیف ظاهر جسمی می‌شود. پیرزاد نوشته: «زن وظیفه‌شناس مانند مشعلی فروزان پیوسته در قلب خانواده می‌درخشد» (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۲۸)، «مادر ترانه لب‌هاش را جمع کرد داد جلو، مثل کسی که بخواهد تصویر خودش را در آینه ببوسد» (همان: ۷۰)، گوشزد کردن به وظیفه‌شناسی زن و حتی بوسیدن آینه یک رفتار کاملاً زنانه است. در نمونه «پرده‌هایی که مثل موج دریا افقی چین خورده بود» (همان: ۱۱۸) پیرزاد به توصیف پرده با تشبیه می‌پردازد، غالباً زنان به وسایل خانه دقت بیشتری دارند. در نمونه‌ای دیگر شکل و شمایل و رفتار به یک پرنده کوچک و ظریف مانند شده است: «ملوک خانم وزیری، سفید و چاق و چله و خنده‌رو با حرکات تند گنجشک‌وار» (همان: ۱۳۶) همگی در دایره همگرایی با جنسیت پیرازد قرار دارد.

هیفا بیطار زمانی که می‌خواهد درباره گفتگوی آرام زنانه حرف بزند از لفظ «فحیح» (فش‌فش) که صدای مار است استفاده می‌کند: «ذات صباح همست إحدى صديقاتها بصوت كالفحیح» (بیطار، ۱۹۹۸: ۱۴۶) (ترجمه: یک روز صبح، دوستش با صدایی همچون فش فش مار زمزمه کرد).

در مثالی دیگر حس شخصیت مرد داستان را با الفاظ ملایم زنانه که با شخصیت او همگرا است تشبیه و توصیف کرده است: «يشعر أن قلبه كحيوان صغير يتنطط سعيداً» (همان: ۱۲۳) (ترجمه: او احساس می‌کرد قلبش مثل حیوان کوچکی با خوشحالی می‌تپد).

در نمونه‌هایی دیگر او، مالیدن فرزند به پدر را به مالش گربه به پای صاحبش مانند کرده است و حتی حس زنانه را به آواز خواندن گنجشک تشبیه کرده است، همچنین پرواز روح را به پروانه خوش فرم تشبیه کرده است: «و تذكر يوم تمسح به ابنة كما تتمسح قطرة بصاحبها» (همان: ۸۳) (ترجمه: به یاد آورد روزی که پسرش خود را به او مانند گربه‌ای می‌مالید).

«أحست أنها كالعصفور الذي يغرد و يطرب الناس جميعاً» (همان: ۷۲) (ترجمه: احساس کرد مانند گنجشکی در میان مردم آواز می‌خواند و آنها را خوشحال می‌کند) «وفاة غامضة لم يستطع الأطباء تحديد سببها بدقة، كفراشة رشيقة طارت روحه» (همان: ۶۷) (ترجمه: دلیل مرگ اسرارآمیز او را که مانند پرکشیدن پروانه خوش اندام بود، پزشکان نتوانستند دریابند).

در این نمونه‌ها همگرایی جنسیتی بیطار در تشبیهاتش برخاسته از دنیای ذهنی زنانه اوست. در واقع می‌توان گفت نویسندگان زن در داستان‌هایشان تشبیهاتی به کار می‌برند که مردان فی‌نفسه قادر به ساختن آنها نیستند.

۲-۳-۲. تشبیهات همگرا در آثار مستور و الراهب

الف: کاربرد تشبیه از زبان شخصیت داستانی، مرد:

فرض بر آن است که در متن داستانی وقتی که نویسنده مرد است الفاظ و اصطلاحات مردانه به کار برد. این پیوند، به نوعی همگرایی جنسیتی نویسنده را با شخصیت‌ها و کاربرد تشبیهاتشان در متن داستانی نشان می‌دهد. در کتاب *استخوان خوک و دست‌های جن/می* (۱۳۸۳) وقتی او از زبان مردان، تشبیهات را بیان می‌کند در آغاز جمله تشبیهی به راحتی از قیدهای توهین‌آمیز مانند «عوضی‌ها» «بد مسب» «بی پدر» «لغت به» استفاده می‌کند. کاربرد این قیدها سلطه کلامی مستور را نشان می‌دهد. (دانیال): «با شما عوضی‌ها که عینهو کرم دارید تو هم می‌لولید» (مستور، ۱۳۸۳: ۸)؛ (ملول): «بدمسب عینهو سگ، هفت تا جون داره». (همان: ۵۳)؛ (ملول): «بی پدر عینهو یه گاو، خون داشت» (همان: ۵۴) (دانیال): «لغت به همه تون که حتا مٹ مرغابی‌ها هم نمی‌تونید فقط با یکی باشید». (همان: ۸). چنین کنشی را در کتاب کم‌حجم حکایت عشق بی قاف بی‌شین بی‌نقطه (۱۳۹۵) نیز می‌بینیم. مستور زمانی که از زبان گزارشگر که شغل اجتماعی مناسبی دارد سخنی را می‌گوید همچنان الفاظ فحش‌گونه را پیش از کاربرد تشبیه می‌آورد: (گزارشگر): «دنیا به این دلیل عوضی است چون آدم‌هاش می‌توانند عین آدامس جویدن آدم بکشند» (همان: ۳۲) در جایی دیگر آورده (گزارش نویسنده): «درست مثل سؤالی که خبرنگار روزنامه‌ات عینهو ابله‌ترین آدم‌های دنیا پشت تلفن از من کرد». (همان: ۳۳) نمونه‌های دیگری نیز در نوشتار مستور با همین ویژگی دیده می‌شود: (غلام): «این آسمون لعنتی عینهو قیر سیاهه؟» (همان: ۴۷) (مصطفی مستور تشبیهات را همگرا با جنسیت مردانه خود برای بروز قدرت و «اعلام تحکم مردانه» (Ishikawaa, 2015: 599) به کار برده است.

در کتاب *خضراء کالعلقم* اثر هانی الراهب، زمانی که نویسنده تشبیهات را از زبان شخصیت‌های مرد بیان می‌کند، به طور قابل ملاحظه‌ای از جنسیت مردانه فاصله می‌گیرد. البته به این معنا نیست که تشبیهات همگرا ندارد. تشبیهات معدود همگرا با جنسیت نویسنده را ذکر می‌کنیم: (عاشق زهره): «تلوحون لنا بالخبز کما یلوح بالجزرة للحمار». (الراهب، ۲۰۰۰: ۸) (نان را برای ما تکان می‌دهید همچنانکه هویج را برای الاغ تکان می‌دهند). لحن شخصیت داستانی توهین‌آمیز است. به صورت کنایی خود را به الاغ تشبیه کرده است. در نمونه دیگر هیشم که یک باستان‌شناس و استاد دانشگاه است، با وجود به کاربرد تشبیهات مکرر تنها یک مورد همگرایی با جنسیت نویسنده دارد. (هیشم): «اقتید کالکلب إلى سجن الجزيرة و رمي هناك كبطيخة فاسده» (همان: ۷۹)

(ترجمه: او را مانند سگ به زندان جزیره بردند و مانند هندوانه گندیده در آنجا افکندند).

تشبیه انسان به میوه گندیده و سگ، خشن بوده و عاری از خشونت لفظی و لحن توهین‌آمیز نیست. در مجموع همگرایی مصطفی مستور با شخصیت مرد داستان به شکل قابل ملاحظه‌ای دیده می‌شود.

ب: کاربرد تشبیه از زبان شخصیت داستانی، زن:

تشبیهاتی که مصطفی مستور از زبان زنان بیان می‌کند با شخصیت خودش رابطه‌ای همگرا دارد و با اینکه تشبیه از زبان شخصیت زن در داستان بیان می‌شود، ذهنیت مردانه بر تشبیه حاکم است. مستور در کتاب *استخوان‌های خوک* و *دست‌های جنه‌می* وقتی پیرزن می‌خواهد سرخی صورت پسرش را توصیف کند، می‌گوید: «شدی عینهو آتیش» (مستور، ۱۳۸۳: ۲۳) پیرزن در توصیف اتوبوس می‌گوید: «عینهو خر لنگ راه می‌رند» (همان: ۲۵) غالباً زنان برای توصیف وسیله نقلیه از چنین تشبیهات آغشته به فضای اجتماعی از جملات عاطفی استفاده نمی‌کنند. در کتاب *عشق بی‌قاف بی‌شین بی‌نقطه* نیز شاهد همین عملکرد هستیم. در جمله‌های تشبیهی مستور تحکم و خشونت دیده می‌شود. (زن): «عینهو دختر دهاتی رفت یه گوشه نشست و تا آخر پارتی از جاش تکون نخورد» (مستور، ۱۳۹۵: ۱۹). «شادی» شخصیت داستان از لفظ دهاتی استفاده می‌کند و می‌گوید: «صورتت رو پاک کن شدی عینهو دهاتی‌ها» (همان: ۷۲)، و وقتی مهرآه می‌خواهد جمله‌ای عاشقانه بگوید از لفظ نامالیم «انتشار بیماری عشق در سلول» استفاده می‌کند: «اون روزها حس می‌کردم مثل بیماری، پخش شده‌ای توی بدنم. انگار توی تک‌تک سلول‌هام منتشر شده بودی» (همان: ۷۷) حتی اگر خشونت و جدیت کلام، در این تشبیهات با قاطعیت دیده نشود، این تشبیهات از زبان زنان در متن بیان شده‌اند و اثر و نشانه‌های زنانگی در آنها دیده نمی‌شود.

هانی الراهب در کتابش زمانی که از زبان زنان سخن می‌گوید غالباً از جنسیت خود فاصله می‌گیرد و با رنگ زنانه جمله‌هایش را می‌نویسد. شخصیت زنان در اثر او سه نفر هستند او از زبان شخصیت زنان داستان تشبیهی نساخته است که همسو و همگرا با جنسیت خودش باشد. در ادامه مقاله و در قسمت واگرایی این مورد توضیح داده خواهد شد. بررسی همگرایی جنسیت گوینده با شخصیت‌های زن در متن داستان‌ها نشان می‌دهد مصطفی مستور از جنسیت خود فاصله نگرفته، اما الراهب در ساخت تشبیه از زبان زنان، از جنسیت خود دور شده است.

ج: کاربرد تشبیه مستقیم توسط نویسنده یا راوی

در *استخوان خوک* و *دست‌های جذامی* تشبیهات اینگونه به کار رفته‌اند: «بیماری مثل سنگی که به شیشه می‌خورد» (مستور، ۱۳۸۳: ۲۱) «ستون کتاب به ساختمانی بلند که زلزله یا انفجار مهیبی آن را سست کرده باشد». (همان، ۴۰) «مردی با دکمه‌های درشت پیراهن مثل مترسکی که صلیب‌وار ایستاده باشد». (همان: ۴۵) «درها شبیه آغوش هیولایی» (همان: ۷۲) «درها تشبیه به گور عمودی» (همان: ۷۲) «سیمین به تفاله دهان غول آهنین». (همان: ۷۲) «شخص مثل کسی که از گور بیرون آمده» (همان: ۸۶) فلسفه نگرش نویسنده و تجربه‌های جهان اطرافش همچنین فاصله از زبان عاطفی، نوع تشبیهات مستور را از زنانگی دور کرده است. لطافت لحن و گفتار زنانه در این تشبیهات دیده نمی‌شود لذا کفه همگرایی مصطفی مستور با جنسیت خود در این تشبیهات سنگین است. در کتاب *عشق بی‌قاف*، بی‌شین بی‌نقطه نیز این تناسب دیده می‌شود. «دانایی شبیه به هیولا» (مستور، ۱۳۹۵: ۱۲) معشوقه به مشبه‌به‌های متنوع: «همان جا بود که با بی‌رحمی نقطه را گذاشتم و دور شد. انگار مشقی نیمه‌تمام یا سببی کال یا عشق بی‌قاف بی‌شین بی‌نقطه». (همان: ۱۲) او حتی واژه «نه» را به طوفان تشبیه کرده (همان: ۲۵). تشبیه سر به گلابی (همان: ۳۹) و حتی در جایی صدای مردانه را به صدای زنانه تشبیه کرده‌است (همان: ۴۱) به این معنا که تمایز این دو صدا را به خوبی می‌شناخته که با آن تشبیه خود را ساخته است.

در تشبیهات الراهب، عناصر طبیعت به وفور دیده می‌شود. در مثالی عینی وقتی درباره چهره زن صحبت می‌کند اکثر مشبه‌به‌ها از فضای زندگی مردی کشاورز انتخاب شده‌اند: (آفتاب، گندم، زمین، دشت، تپه، نهر) و زمانی که می‌خواهد عشق را توصیف کند از درخت، خاک، صبح زمستانی استفاده می‌کند: «هذه المرأة رأی محياها: ملوح بالشمس كحفنة قمح، منبسط الوجه كالسهول مرتفع الخد كرابية غضارية، و شفتاها منفرجتان كجدولين التقيا متبعاً و مصباً و افتراقاً طريفاً» (الراهب، ۲۰۰۰: ۱۰).

(ترجمه: این بار چهره او را دید: در آفتاب مثل خوشه گندم تکان می‌خورد، صورتش مثل دشت صاف، گونه‌هایش مثل تپه‌ای سرسبز و لب‌هایش مثل دو نهر از هم باز می‌شدند که در یک سرچشمه و یک دهانه به هم می‌رسیدند و از راهی از هم جدا می‌شدند).

۳-۲. واگرایی در تشبیهات پیرزاد و بیطار

الف: شخصیت داستانی، زن:

در تشبیهات *طعم گس خرمالو* و *موت البجعه* با در نظر داشتن کاربرد تشبیه از زبان شخصیت‌های زن داستان و جنسیت نویسنده به هیچ وجه واگرایی در جمله‌ها دیده نشده‌است و تشبیهات در دایره کنش‌های زنانه ساخته شده و به کار رفته‌اند.

ب: شخصیت داستانی، مرد:

زویا پیرزاد حتی جمله‌هایی که از زبان مردان در بیان تشبیه آورده، با شخصیت خودش همگرایی دارد (پیرزاد، ۱۴۰۰: ۲۸ و ۴۹ و ۵۴) هرچند در اثر هیفاء بیطار دو نمونه از تشبیهات حیوانات درشت هیکل و ترازوی بازار طلافروشان دیده می‌شود این الفاظ از شخصیت مونث نویسنده فاصله دارند اما به دلیل اینکه از زبان شخصیت مردان کتاب یعنی (پیرمرد و فاتن) بیان می‌شوند این طور توجیه می‌توان کرد که نویسنده به دیالوگ‌سازی مردانه تسلط دارد: (پیرمرد): «المسکین کان کالحصان؟» (ترجمه: آیا مسکین همچون اسب است؟)

ج: تشبیه مستقیم از نویسنده یا راوی:

در تشبیهاتی که از زبان نویسنده در طعم گس خرمالو بیان می‌شود، هیچ واگرایی دیده نمی‌شود. در موت‌الجمعه با در نظر داشتن کاربرد تشبیه از زبان خود نویسنده، به شکل قابل ملاحظه‌ای واگرایی دیده می‌شود و گاه تشبیهات در دایره کنش‌های کاملاً مردانه ساخته و به کار گرفته شده‌اند. با اینکه بیطار در بیان احساساتش به شکل مستقیم از تشبیه استفاده می‌کند در این تشبیهات، واژه‌های سخت و ناملایم وجود دارد و زمانی که خودش به عنوان یک زن، گوینده تشبیه است لطافتی در استفاده از کلمات، دیده نمی‌شود. او از واژه‌هایی مانند تیغ تیز و مشت آهنی استفاده کرده است: «حتى انقض صوت المشرفة على رأسها، كقبضة من حديد تمسكها من نقرتها». (بیطار، ۱۹۹۸: ۱۴۶)

(ترجمه: صدای زن ناظر بر سرش آوار شد، مثل مشت آهنینی که پشت سرش فرود آید)

و در نمونه ای دیگر «و رغم أن کلمات أحيها جرح قلبها ككشفرات حاده». (هر چند گفتار برادرش چون تیغ‌های تیز قلبش را برید) (همان: ۱۴۱) تشبیه گرفتگی روح به صاعقه (همان: ۱۱۰) و تشبیه قلب به یک توپ خونی که روی زمین افتاده است (همان: ۱۱۰) از دیگر تشبیهات واگرا با شخصیت هیفاء بیطار است.

۴-۳. واگرایی در تشبیهات مستور و الراهب

الف) شخصیت داستانی، مرد:

شخصیت‌هایی که مصطفی مستور در داستان‌های خود به کار برده و جمله‌هایی که از زبان این شخصیت‌ها برای بیان تشبیه استفاده کرده با شخصیت نویسنده همگرا است. واگرایی در اثر الراهب حتی در تشبیهاتی است که از زبان مردان به عنوان شخصیت داستانی بیان می‌شود. از زبان عبد العال که

یک شخصیت فرهنگی مرد در داستان است یک تشبیه نسبتاً غیرهمسو با جنسیت نویسنده دیده می‌شود: «هذه الساحة السباعية التي تمتد منها الشوارع كالشعاعات» (الراهب، ۲۰۰۰: ۱۳۶)

(ترجمه: این میدان هفت ضلعی است که خیابان‌ها مانند شعاع خورشید از آن منشعب شده‌اند) توجه به لطافت نور خورشید و استفاده از لفظ شعاع برای تشبیه ظرافت زنانه دارد. در مثالی دیگر (الدکتور هشام): «شعرها بستان من السحب الشفقيه أمام تراب كالبحر يتقرب المطر» (همان: ۶۲) (ترجمه: موهایش باغی از ابرهای شفق‌گون در برابر خاکی است چون دریایی که در انتظار باران نشسته باشد).

نویسنده انبوه مو را به باغی زیبا و پر ابر تشبیه می‌کند و در نمونه‌ای دیگر به شیطنت دخترانه اشاره دارد و طوری آن را بیان می‌کند که گویی خود یک دختر است: (الدکتور هشام): «أملت رأسها إلى اليمين كبنيت تشيطان» (همان: ۶۸)

(ترجمه: مثل دختر بجه‌ای که شیطنت می‌کند، سرش را به سمت راست کج کرد.) تشبیه حس کسلی به حوض آب پر از سنگریزه (همان: ۷۱) حتی استفاده از تعویذ و زبان بند طلسم گونه را در ذیل گفتار مردانه می‌آورد: (هیثم): «هذه الأردية السوداء أو البيضاء المنسدلة على أجسامهم، أشبه بتعاويز فضفاضة تقيهم شر التعبير عن أنفسهم». (همان: ۷۹) (ترجمه: این جامه‌های سیاه یا سفید که بر بدنشان پوشیده شده، مانند طلسم‌های گشادی است که آنها را از شر ابراز وجود محافظت می‌کند).

از زبان شخصیت مرد داستان جمله‌ای می‌بینیم که مربوط به جنین در شکم است. (هیثم): «هو شعور جنين في رحم أمه» (۸۸)

(ترجمه: احساس او حس جنینی در شکم مادرش است.) اینکه مردان داستان تشبیهاتی را بیاورند که در دیراۀ تجربه‌های زنانه است واگرایی نوع تشبیهات با جنسیت نویسنده را نشانه می‌دهد.

ب: شخصیت داستانی، زن:

تشبیهات آثار مصطفی مستور کاملاً با شخصیت نویسنده (مستور) همگرایی دارد و به شخصیت زنانه تعلق ندارد. اما هانی الراهب در کتابش زمانی که از زبان زنان سخن می‌گوید از جنسیت خود فاصله می‌گیرد و با رنگ زنانه جمله‌هایش را می‌نویسد: سمسره که پاکدامنی خود را از دست داده، زمانی که دوران پاکدامن بودنش را مرور می‌کند، می‌گوید: «طفولتي عقد خالص» (الراهب، ۲۰۰۰: ۱۲۶)

(ترجمه: کودکی‌ام مانند گردنبند دست‌نخورده بود)

او در ادامه وقتی می‌خواهد بگوید حیا از او دور شده و دیگر خجالت نمی‌کشد اما همچنان شرم و حیا برای او مطلوب است، می‌گوید: «افرك وجهي بأضلاع النرجس ليصير لونه كلون الشفق» (همان: ۱۲۶)
(ترجمه: صورتم را با گلبرگ‌های نرگس رنگ می‌کنم تا رنگش مانند شفق شود)
در واقع جمله‌هایی که از زبان شخصیت زنان بیان شده، در تقابل با شخصیت نویسنده و واگرا است هرچند در عین حال التفات نویسنده را در شخصیت پردازی صحیح را نیز نشان می‌دهد.

ج: تشبیهات مستقیم مستور و الراهب:

در آثار مصطفی مستور هیچ واگرایی در تشبیهاتی که نویسنده از زبان خود به کار برده دیده نشد. در کتاب الراهب مواردی از تشبیه با اینکه از زبان نویسنده بیان شده است در تقابل با شخصیت خود نویسنده به نوعی واگرایی دارد. او زمانی که اشتیاق جنسی را توصیف می‌کند از لفظ باز شدن رحم در هنگام تولد به عنوان مشبه‌به استفاده می‌کند که این الفاظ مختص فرهنگ زنانه است: «عرف فقط تلک الصبوة الجارفة التي رفعت عن الأرض، كأنما رحماً يفتح و يخرج من أعماقه». (الراهب، ۲۰۰۰: ۱۰)
(ترجمه: فهمید آن شور شدید اشتیاق، او را از زمین بلند کرده همچون رحمی که باز می‌شود و او را از اعماقش بیرون می‌آورد).

زمانی که سخن از تجربه و پختگی به میان می‌آید، نویسنده از تشبیه ویرآمدن خمیر برای پخت نان استفاده می‌کند که در فرهنگ عربی لفظی زنانه برای تناسب وضعیت مناسب خانه و زندگی است: «فمثلما يدخل العجين إلى بيت النار ليصبح خبزاً، عليه أن يقبل كي يصل إلى شيء من الخبز» (همان: ۱۵)
(ترجمه: مانند خمیری که برای نان شدن وارد تنور می‌شود باید سختی‌ها را قبول کند تا تکه نانی به او برسد)

واگرایی در کتاب الراهب، متعدد است. این جمله‌ها از جانب خود نویسنده در کتاب آمده‌اند و گویی نویسنده غرق در تجربه‌های زنانه یا زیستی آنان بوده است.

۳. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی تمایزهای معنادار در ساخت و کاربرد تشبیه در آثار دو نویسنده مرد و زن می‌پردازد. مصطفی مستور به‌وضوح تحت تأثیر جنسیت خود در به‌کارگیری و شکل‌دهی به تشبیهات قرار دارد. حتی زمانی که او از زبان شخصیت‌های زن داستانش تشبیهاتی را خلق می‌کند، نتوانسته از جنسیت مردانه خود فاصله بگیرد. در مقابل، الراهب، نویسنده عرب‌زبان، به‌طور مشخص در ایجاد

تشبیهات از زبان زنان از جنسیت خود فاصله می‌گیرد و شخصیت‌پردازی مناسبی را برای آنان با استفاده از تشبیهات به تصویر می‌کشد. هرچند او، زمانی که از زبان شخصیت‌های مرد برای بیان تشبیهات استفاده می‌کند، نوعی واگرایی دارد. زویا پیرزاد به عنوان نویسنده ای زن، با وجود تلاش برای فاصله‌گیری از جنسیت خود، توانسته به‌طور کامل از آن دور شود. تمامی تشبیهات او در مقایسه با شخصیت نویسنده، همگرا بوده و این امر به ضعف در شخصیت‌پردازی مردانه او منجر گردیده است. در مقابل، هیفاء بیطار به نظر می‌رسد در کاربرد تشبیهات به تعادل بیشتری دست یافته است. زیرا زمانی که تشبیهات را از زبان شخصیت‌های مرد بیان می‌کند، کلام او به‌خوبی با شخصیت داستانی هماهنگ می‌شود. همچنین، وقتی این تشبیهات از زبان شخصیت‌های زن جاری می‌گردد، ویژگی‌های خاص زبان زنانه را به خود می‌گیرد.

منابع

- احمدی، شادی؛ علی اکبری، نسرين (۱۳۹۶). «بررسی تأثیر جنسیت در به کارگیری تشبیه در آثار فریبا وفی»، فصلنامه علمی پژوهشی زبان و ادب فارسی، شماره ۱، ۳۳-۱۵.
- بیطار، هیفاء (۱۹۹۸). *موت البجعه*، دمشق، مكتبة الأسد، اتحاد الكتاب العرب.
- پیرزاد، زویا (۱۴۰۰). *طعم گس خرمالو*، تهران: نشر مرکز.
- پناهی، صیاد؛ ولی‌زاده، حمید؛ حاجی‌زاده، مهین (۱۴۰۳). «تحلیل تطبیقی رویکرد فرهنگی زنانه‌نویسی در رمان *ذاکره‌الجسد* و *هرس بر پایه نظریه الین شوالتر*»، کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، شماره ۵۲، ۴۷-۲۵.
- 10.22126/jccl.2023.8913.2482
- تانک، رزمی (۱۳۸۷). *درآمدی بر نظریه‌های فمینیستی*، ترجمه منیژه نجم عراقی. تهران: نی
- تشکری، منوچهر؛ شیروانی، مرضیه (۱۳۹۴). «تحلیل و بررسی تشبیهات زنانه در شش رمان معاصر ایران»، مجموعه مقاله دهمین همایش بین‌المللی ترویج زبان و ادب فارسی، دانشگاه محقق اردبیلی، ۱۱۲-۱۱۹.
- خالقی، زهرا؛ ایمانی، آوا (۱۴۰۱). «بررسی تأثیر جنسیت و سن بر کاربرد تردیدنماها در گفتار فارسی‌زبانان». نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی، شماره ۲۷، ۲۵-۲۷. 10.22108/jrl.2023.136310.1705۴۶-۲۵.
- الراهب، هانی (۲۰۰۰). *خضرء کالعالم*، لبنان: دار الكنوز الأدبیه.
- روان شاد، فاطمه؛ افضل، فرشته (۱۴۰۱). «نمود مشخصه‌های زنانه‌نویسی در رمان *الأسود یلیق بک أحلام* مستغانمی برپایه سبک‌شناسی فمینیستی سارا میلز»، فصلنامه ادب عربی، شماره ۲، ۱۰۷-۱۲۸.
- 10.22059/jalit.2021.321897.612377
- روحانی، مسعود؛ ملک، سروناز (۱۳۹۲). «بررسی تأثیر جنسیت بر کاربرد تشبیه و استعاره در شعر زنان شاعر معاصر»، فصلنامه زبان و ادبیات فارسی، شماره ۷۴، ۷-۲۷.

زارعی، اسد الله (۱۳۹۲). «بازتاب فرهنگ پوشاک و لباس در ادبیات ایران»، *فصلنامه هنر علم و فرهنگ*، شماره ۱، ۶۴-۷۲.

فتوحی، محمود (۱۴۰۰). *سبک‌شناسی نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها*. تهران: سخن.

کدخدایی، محمد رضا؛ معصومه زارعی، خدیجه بزرگر (۱۳۹۷). «مسأله‌ی جنسیت در اندیشه علامه طباطبائی»، *پژوهش‌نامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، شماره ۴، ۷۰-۵۳.

مدرسی، یحیی (۱۳۶۸). *درآمدی بر جامعه‌شناسی زبان*. تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

محمدی اصل، عباس (۱۳۹۶). *جنسیت و زبان اجتماعی*. تهران: گل آذین.

مستور، مصطفی (۱۳۸۳). *استخوان خوک و دست‌های جذامی*. تهران: چشمه.

مستور، مصطفی (۱۳۹۵). *حکایت عشقی بی‌قاف بی‌شین بی‌نقطه*. تهران: چشمه.

هادی پور، هدی؛ بهرامی نظرآبادی، نجمه (۱۳۹۶). «زبان زنانه و ترجمه؛ مطالعه موردی: کاغذ دیواری زرد». *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*، دوره ۷ شماره ۲، ۵۸۹-۶۰۲.

10.22059/jflr.2017.237363.358

References

- Ahmadi, S., AliAkbari, N. (2017). Investigating the influence of gender in the use of similes in the works of Fariba Vafi. *Journal of Persian Language and Literature*, (33), 1-15. (In Persian).
- Al-Raheb, H. (2000). *Green like the Lick*. Lebanon: Dar Al-Kunooz Al-Adabiya. (In Arabic).
- Baytar, H. (1998). *The Death of the Swan*. Damascus: Al-Assad Library, Union of Arab Writers. (In Arabic).
- Black, M. (1997). *More about metaphor*. In *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Caitlin, H. (1999). Foxy chicks and playboy bunnies: A case study in metaphorical lexicalisation. *Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science Series*, (4), 9-24.
- Clouse, R., Gooding, T., Aniello, J., McDowell, N., & McDowell, D. (2013). Leadership similes: Developing innovative teaching strategies. *American Journal of Management*, (13), 79-92.
- Ervas, F. (2017). *Challenging social stereotypes in figurative language comprehension*. Cambridge: Retisaperi lingua.
- Fattouhi, M. (2021). *Theoretical stylistics: Theories, approaches, and methods*. Tehran: Sokhan Publishing. (In Persian).
- Hadipour, H., & Bahrami-Nazarabadi, N. (2017). Women's language and translation: A

- case study of 'The Yellow Wallpaper'. *Linguistic Research in Foreign Languages*, 7(2), 589-602. doi: 10.22059/jflr.2017.237363.358 (In Persian).
- Haviland-Jones, J., Rosario, H. H., Wilson, P., & McGuire, T. R. (2005). An environmental approach to positive emotion: Flowers. *Evolutionary Psychology*, (3), 104-132. Retrieved from <https://www.rci.rutgers.edu>
- Holder, A., Jackson, M., & Ponteretto, J. (2015). Racial microaggression experiences of black women in corporate leadership. *Qualitative Psychology*, 2, 164-180.
- Ishikawa, Y. (2015). Gender differences in vocabulary use in essay writing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 192, 593-600.
- Khaleghi, Z., & Imani, A. (2022). Investigating the influence of 'gender' and 'age' on the use of 'hesitation markers' in the speech of Persian speakers. *Journal of Linguistic Research*, (27), 25-46. Doi: 10.22108/jrl.2023.136310.1705. (In Persian).
- Koodkhodai, M. R., Zarei, M., & Bozorgar, K. (2018). The issue of gender in the thoughts of Allameh Tabatabai. *Women's Research Journal, Humanities and Cultural Studies Research Institute*, (4), 53-70. (In Persian).
- Modarresi, Y. (1989). *An introduction to the sociology of language*. Tehran: Cultural Studies and Research Institute. (In Persian).
- MohammadiAsal, A. (2017). *Gender and social language*. Tehran: Gol Azin Publishing. (In Persian).
- Mostoor, M. (2004). *The Pig's Bone and Leprous Hands*. Tehran: Cheshmeh Publishing. (In Persian)
- Mostoor, M. (2016). *A Story of Love Without Qaf, Without Shin, Without Dot*. Tehran: Cheshmeh Publishing. (In Persian).
- Panahi, S., Valizadeh, H., Hajizadeh, M (2014), Comparative Analysis of the Cultural Approach in Women's Writing in Body Memory and Pruning Based on Elaine Showalter's Theory, *Research in Comparative Literature*, (52), 25-47. 10.22126/jccl.2023.8913.2482. (In Persian).
- Pirzad, Z. (2021). *The Bitter Taste of Persimmon*. Tehran: Markaz Publishing. (In Persian)
- Ravanshad, F., Afzali, F. (2022). An article on the characteristics of feminine writing in the novel 'The Black Suits You' by Ahlam Mosteghanemi based on the feminist stylistics of Sara Mills. *Arabic Literature Quarterly*, (2), 107-128. doi: 10.22059/jalit.2021.321897.612377 (In Persian).
- Rouhani, M., & Malek, S. (2013). Investigating the influence of gender on the use of simile and metaphor in the poetry of contemporary female poets. *Journal of Persian Language and Literature*, (74), 7-27. (In Persian).
- Tank, R. (2008). *An introduction to feminist theories* (Translated by; M. Najme Iroqi). Tehran: Ney Publishing. (In Persian).

- Tashakori, M., Shirvani, M. (2015). Analysis and examination of female similes in six contemporary Iranian novels. *Proceedings of the Tenth International Conference on Promotion of Persian Language and Literature, Urmia University*, 112-119. (In Persian).
- Zarei, A. (2013). The reflection of clothing culture in Iranian literature. *Journal of Art, Science, and Culture*, (1), 64-72. (In Persian).

عدم التماثل في التشبيهات الذكورية والأنثوية في القصص الفارسية والعربية المعاصرة (مع التركيز على أعمال مستور، بيرزاد، الراهب و بيطار)

ونام العلي^١ | مريم جلاي^٢ | قدرت الله طاهري^٣

١. طالب دكتوراه، قسم اللغة والأدب الفارسي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة شهيد بهشتي، طهران، إيران. العنوان الإلكتروني: w-alali@sbu.ac.ir
٢. الكاتبة المسفولة، أستاذة مشاركة، قسم اللغة والأدب الفارسي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة شهيد بهشتي، طهران، إيران. العنوان الإلكتروني: ma_jalali@sbu.ac.ir
٣. أستاذ مشارك، قسم اللغة والأدب الفارسي، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة شهيد بهشتي، طهران، إيران. العنوان الإلكتروني: gh_taheri@sbu.ac.ir

ملخص	معلومات المقال
منذ بداية الحركة النسوية، وخصوصاً في فرعها اللغوي، تم التأكيد على الطبيعة الجهرية لـ "اللغة" وعلاقتها مع العالم، بالإضافة إلى خطاب "الأبوية". واحدة من الحلول المقترحة لمفهوم تقييد المرأة هي الابتعاد عن اللغة الذكورية وإرساء أسلوب وأنساق لغوية أنثوية. قدم النقاد النسويون مفهوم "اللغة الأنثوية" المميزة عن "اللغة الذكورية"، بهدف استكشاف وإظهار هذه الاختلافات. يهدف هذا الدراسة إلى تقييم صحة هذا الادعاء من خلال فحص التشبيهات المركبة التي يستخدمها الكتاب الذكور والإناث في السرديات الفارسية والعربية، مع التركيز بشكل خاص على عامل الجنس. ولتحقيق ذلك، تم اختيار كاتب إيراني ذكوري بارز، وكاتبة إيرانية، بالإضافة إلى كاتب سوري ذكوري، وكاتبة سورية، كل منهم قدم عملاً أدبياً. تهدف هذه الدراسة إلى تقييم مدى صحة الادعاء بشأن بناء التشبيهات من قبل المؤلفين الذكور والإناث في الأدب الفارسي والعربي، مع التركيز على عامل "الجنس". تم تحليل التشبيهات المكونة ضمن هذه الأعمال باستخدام منهج وصفي-تحليلي، مع التركيز على اللغة الموجهة حسب الجنس، والتقارب والافتراق في العلاقة مع جنس الكاتب. أظهرت النتائج أن التشبيهات الخاصة بالجنس كانت شائعة بشكل ملحوظ في أعمال ثلاثة مؤلفين: مستور، بيرزاد، وبيطار. تلاحظ التشبيهات المقاربة تلك التي تتوافق مع جنس الكاتب في أعمال مستور وبيرزاد. بالمقابل، يظهر كل من الراهب (إلى حد ما) وبيطار استخداماً متبايناً للتشبيهات التي يعبر عنها الشخصيات الذكور، مما يدل على خروج عن أنماطهم اللغوية المرتبطة بجنسهم. توصلت الدراسة إلى وجود اختلافات مهمة تعتمد على الجنس في استخدام التشبيهات بين هؤلاء المؤلفين الثلاثة. فالتشبيهات التي يستخدمها مستور وبيرزاد تتوافق مع هويتهما الجندرية، في حين أن الراهب وبيطار يميلان إلى الانحراف عن وجهة نظرهما الجندرية. بشكل عام، تظهر أعمال مستور وبيرزاد تأثيراً قوياً لجنس المؤلفين، في حين أن بيطار يحقق استخداماً أكثر توازناً وتميزاً للتشبيهات.	نوع المقال: مقالة محكمة الوصول: ١٤٤٥/١٠/٠٦ التقيق والمراجعة: ١٤٤٦/١٠/٢٦ القبول: ١٤٤٦/١١/٠١ الكلمات الدلالية: النسوية، الفارسية والعربية، رواية، الجندري، التشبيهات.

الإحالة: جلاي، مريم؛ طاهري، قدرت الله؛ العلي، ونام (١٤٤٧). عدم التماثل في التشبيهات الذكورية والأنثوية في القصص الفارسية والعربية المعاصرة (مع التركيز على أعمال مستور، بيرزاد، الراهب و بيطار). بحوث في الأدب المقارن، ١٥ (١)، ٢٣-١.

© الكتاب.

النشر: جامعة رازي

DOI: 10.22126/jccl.2025.10495.2605

